
Jiří Grygar: Jsme malými ostrůvky pozitivní deviace ve společnosti natočené nesprávným směrem

Jiří Grygar: Jsme malými ostrůvky pozitivní deviace ve společnosti natočené nesprávným směrem

Snad ve všech kulturách euroasijské civilizace všech dob bývá učenec obvykle zpodoběn jako starý muž, kmet, mudrc s knihou, osamělý, zahloubaný, obklopený tajemným svitem procházejícím úzkým otvorem kdesi ve stěně. Tak tohle včera rozhodně neplatilo na tiskové konferenci Učené společnosti České republiky. Vžitý obrazový stereotyp narušovali mladí lidé maturitního věku, kteří včera převzali ceny Učené společnosti za své vědecké práce, a ani přítomné dívky do tohoto obrazu nezapadají. „Rok v astronomii nic neznamená,“ usmál se RNDr. Jiří Grygar, CSc., když představoval své mladé kolegy, „ti středoškolští studenti, kteří vyhrávali první ročníky Matematické olympiády, jsou ti, kteří se později stali členy Učené společnosti.“

Jsme v Císařském sále Karolina, tedy na univerzitní půdě, a první by se nabízela otázka kolem vysokoškolského studia. Ale já si myslím, že velmi zajímavým a možná klíčovým prvkem pro rozvoj vědy a vlastně celé základny, ze které vyrůstají nové generace vědců, jsou střední školy. A také pedagogičtí pracovníci, kteří působí v zahraničí na univerzitách a odborných školách, neustále nabádají „držte střední školy.“ Co podle vás se středními školami udělá nový školský zákon, mám na mysli jednotné státní maturity, a také neustálý pokles počtu studentů, takže se mnohde ruší přijímací zkoušky a škola vezme i ty uchazeče, kteří by jinak tímto sítím neprošli?

To je pravda. Myslím si, že ten krok není úplně šťastný, ale souvisí s tím, v jakém celkovém stavu je naše společnost, jak tu zaznělo na tiskové konferenci. Veřejné mínění je prostě dneska otočeno směrem, který je bohužel nepochopitelný a který nás hendikepuje zejména vůči asijským zemím. Padla tu dneska poznámka o tom, že asijské země - a to prakticky všechny, jak ty velké jako je Čína nebo Indie, tak ty menší jako je Tchajwan nebo Korea - dokáží velice silně motivovat svou středoškolskou generaci a z té potom vyroste vědecká špička. U nás to kdysi také tak bývalo. Když se člověk podívá třeba na období první republiky, tak středoškolští profesori se často habilitovali na univerzitách a je obdivuhodné, že si dokázali ve středoškolském prostředí najít témata pro vědeckou práci a tím také motivovat své žáky. Nebo já sám jsem měl takovou paradoxní zkušenost v 50. letech, když na střední školy byli z trestu přeloženi mnozí vysokoškolští profesori, protože nevyhovovali ideologicky. Pro nás to byla úžasná výhoda, protože jsme najednou na střední škole pocítili závan vysokoškolské svobody. A máte naprostou pravdu, že střední školy jsou zásadní pro podchycení vědeckých talentů. Opravdu se ptám každého, kdo ve vědě něco dělá a s nímž mám možnost o tom mluvit, kdy se rozhodl pro vědeckou práci? Podle mého dlouhodobého výzkumu je to kolem třinácti let. To je klíčový věk a když to není na střední škole podchyceno, tak se o ty talenty přijde a třeba se už k vědě nikdy nedostanou. Čili je zapotřebí mít širokou základnu - z úzké základny to jde vždycky těžko, protože to je konec konců statistika velkých čísel -, a to jsou střední školy.

Výjimečně silnou motivací pro středoškoláky i pro středoškolské pedagogy jsou i ceny Učené společnosti, protože mají neobvyčejnou váhu. Cena pro pedagogy měla dnes svou premiéru. Co je smyslem této ceny?

Ano, jsme vlastně první, kdo začíná oceňovat středoškolské pedagogy, protože cena Zlatý Amos je trošku legrační, tu udělují žáci a mohou ji udělovat za věci, které nejsou třeba tak důležité, ale tady je to naopak. Protože jsem viděl, jak to začínalo, můžu říci, že výběr těch dvou laureátů byl velice náročný a tak to bude i v příštích letech. Rozhodně udržíme kvalitu této ceny a budeme se snažit, abychom aspoň tímto způsobem postupně vytypovali a ocenili ty středoškolské kantory u nás, kteří dokázali v těžkých podmínkách a za nezájmu veřejnosti připravit budoucí vysokoškolské studenty k tomu, aby se mohli věnovat vědě. Dneska už máme databázi tak velkou, že máme zásobu laureátů nejmíň na deset let dopředu.

Proč myslíte, že to tak u nás je? Na jedné straně nezájem veřejnosti na druhé vláda a parlament připravující nekvalitní zákony a přes všechny proklamace o podpoře školství, vědy a kultury všichni společně nenaslouchají doporučení odborníků třeba z Učené společnosti, vědeckých ústavů, odborných institucí, univerzit, akademií atd...

Myslím, že ta záležitost je hluboká a asi by to lépe řekl sociolog než já, ale mě se zdá, že ubohost české politiky, která se demonstruje dnes a denně, je přirozeně dána indolencí veřejnosti. Veřejnost si to prostě nechá líbit, vůbec nic se neděje! A ve volbách zase dostanou ti stejní politici, kteří už mnohokrát zklamali, znovu hlasy. To pochopitelně znamená, že Česká republika v této chvíli dělá všechno pro své sebezničení. A jak z toho ven? To je těžké, myslím, že na to nějaký univerzální recept není. To, co my děláme, jsou malé ostrůvky pozitivní deviace a skoro mi připadá, že jsme jako ti disidenti v době Charty 77, kdy nakonec charta přece jen něco prosadila, právě proto, že byla vytrvalá. Ale protože veřejné mínění je prostě natočeno úplně nesprávným směrem a protože to je většina lidí, tak s tím se těžko dá něco dělat. Je to absurdní, protože se to nevyskytuje v okolních zemích - to je naše specifikum.

Děkuji za rozhovor.

Více k cenám Učené společnosti ČR za rok 2009

(Marie Kohoutová)